

Fazl Bel'amî'nin teşvikiyle Farsça mensur bir esere dayanarak nazmettiği, bugün elde sadece 200 beyti kalan (Saîd-i Neffsî, s. 1076-1090) *Kelîle ve Dimne* ile birkaç beyti bulunan *Sindbâdnâme*, *Arâyisü'n-nefâ'is* ve *Devrân-ı Âfîttâb*'dır (a.g.e., s. 1096-1112).

Rüdekî, İran edebiyatında en fazla örnek alınıp taklit edilen şairlerden biridir. Kendisine yakın bir zamanda yaşamış olan Gazâirî-i Râzî ve Ferruhî-i Sîstânî ile Muhtârî, Süzenî-i Semerkandî gibi şairler onun şiirleriyle aynı vezin ve kafiyede şiirler söylemiştir. Muhammed b. Münevver'in 574 (1178) yılında yazdığı *Esrârü't-tevhîd* adlı tasavvufî eserde lafız ve üslûp bakımından Rüdekî'ninkileri andırın şiirler vardır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de Rüdekî'nin şiirleriyle aynı vezin, redif ve kafiyede birkaç gazel söylemiş, bazan da onun kullandığı mazmunları kullanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Rüdekî, *Stikhi* (nşr. I. S. Braginskiy), Moskova 1964; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (nşr. Kâsım Ganî - Ali Ekber Feyyâz), Tahran 1324 hş., s. 61, 188, 239, 366, 599; *Târîh-i Sîstân* (nşr. Bahâr), Tahran 1314 hş., s. 316-324; Râdûyânî, *Tercümânü'l-belâğa* (nşr. Ahmed Ateş), İstanbul 1949, s. 22, 25, 75, 77, 78, 90-92; Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle* (nşr. Muhammed Kazvîni), London-Leyden 1910, s. 28; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VI, 184; Avfî, *Lübâb*, II, 6-9; Şems-i Kays, *el-Mu'cem fi me'âyiri eş'âr-i'Acem* (nşr. Sîrûs-i Şemîsa), Tahran 1373 hş., s. 119; Devletşah, *Tezkire*, s. 31-33; Rizâ Kuli Han Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşahâ* (nşr. Müzâhir Musaffâ), Tahran 1382 hş., II/1, s. 875-886; Abdülganî Mirzoyev, *Ebû 'Abdillâh Rüdekî*, Stalınabâd 1958; Safâ, *Edebiyyât*, I, 371-389; A. E. Bertels, *Târîh-i Edebiyyât-i Fârsî* (trc. Sîrûs İzdî), Tahran 1374 hş., I, 213; Mehmet Atalay, *Başlangıçtan Gaznelilere Kadar İran Edebiyatı Tarihi*, Erzurum 2000, s. 153-173; Tıbyâniyân, "Rüdekî", *Ferhengnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1380 hş., I, 460-462; Saîd-i Neffsî, *Muhtâr-ı Zindegî ve Ahvâl ve Eş'âr-ı Rûdekî*, Tahran 1382 hş.; E. D. Ross, "Rudaki and Pseudo-Rudaki", *JRAS* (1924), s. 609-644; a.mlf., "A Qasida by Rudaki", a.e. (1926), s. 213-237; M. Debîr-i Siyâkî, "Rüdekî ve Sindbâd-nâme", *Yağmâ*, VIII, Tahran 1334 hş., s. 218-223, 320-324, 413-416; Müctebâ Mînovî, "Dâstân-ı Kelîle ve Dimne-i Rûdekî", *Ferheng-i İran-zemîn*, V, Tahran 1336 hş., s. 266-278; Celâleddin Hümeî, "Rüdekî ve İhtirâfî Rubâ'î", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât*, VI/3-4, Tahran 1338 hş., s. 40-48; Yahyâ Tâlibiyân, "İstî'âre der Şîr-i Rûdekî", *Ferheng*, XVI, Tahran 1382 hş., s. 179-189; Henri Massé, "Rüdekî", *IA*, IX, 761-763; F. C. de Blois, "Rudaki", *El²* (İng.), VIII, 585-586.

 MÜRSEL ÖZTÜRK

RUFÂİYYE

(bk. RİFÂİYYE).

RÛFÛS el-EFSÛSÎ

(ö. 100 civarı)

Roma döneminde yaşamış
ünlü Grek hekimi.

İlkçağ'ın önde gelen hekimlerinden biri olup İskenderiye'de ve Roma'da mesleğini icra etmiştir; aslen Efeslidir. Greko-Romen dönemin en büyük hekimlerinden olmasına rağmen kendisinden bir asır kadar sonra yaşayan Câlî'nûs'un (Galen) gölgesinde kalmış, hatta birçok eseri ona mal edilmiştir. İbnü'n-Nedîm tarih belirtmeden onun Galen'den önce yaşadığını söyler ve kırk üç eserinin adını verir (*el-Fihrist*, s. 350). Ancak bunların hepsinin müstakil çalışma mı yoksa bazılarının diğerlerinin bölümlerinden mi ibaret olduğu hususu belli değildir. İbnü'l-Kiftî ise nereden kaynaklandığı tesbit edilemeyen yanlış bir bilgiye dayanarak Rûfûs'un Aristo'dan önceki bir dönemde yaşadığını, tıp ve tabiat ilimleri alanında birçok kitap yazdığını, fakat o çağda ilimler henüz yeterince gelişmediğinden kanıtlamalarında çeşitli zaıyılık ve hataların bulunduğunu, bu yüzden hem Aristo hem Galen tarafından eleştirildiğini söylemekte ve tıbbı dair birçok eserinin Arapça'ya çevrildiğini belirtmektedir; ancak bunların adlarını vermemiştir (*İhbârü'l-ulemâ*², s. 185). İbn Ebû Usaybia'nın Huneyn b. İshak'tan naklettiğine göre Rûfûs'un kitaplarından bazıları yanlışlıkla Galen'e nisbet edilmiştir; meselâ *Maqâle fi'l-yerekân* bunlardan biridir (*'Uyûnü'l-enbâ*², s. 148). Rûfûs'un çalışmalarının Galen'in tıptaki başarılarında hayli etkili olduğunda şüphe yoktur. Nitekim Galen, Roma'daki bir yangın sırasında şahsî eşyasıyla birlikte kitaplarının yandığını, bunların içinde Rûfûs'e ait *el-Tiryâk ve's-sümûm* ve *'ilâcü'l-mesmûmîn* ile *Terkîbü'l-edviye bi-hisâbî'l-'ille ve'z-zamân* adlı eserlerin de bulunduğunu anlatmaktadır (İbn Fâtik, s. 294). Rûfûs'un eserleri VIII-X. yüzyıl müslüman hekimlerinin kaynakları arasında iken daha sonra pek gündeme gelmemiştir. Ebû Bekir Muhammed b. Zekeriyâ er-Râzî elli yedi yerde onun kitaplarına atıfta bulunmaktadır. Ch. E. Ruelle, *Oeuvres de Rufus d'Ephèse* adlı çalışmasında (Paris 1879) *el-Hâvî*'nin Latince tercümesi olan *Continens*'te Rûfûs'un eserlerine ait bazı parçaları (s. 453-548) yayımlamıştır (Sezgin, III, 65).

Eserleri. Birçoğu Grekçe literatürde bulunmayan Rûfûs'e ait almış civarındaki eserin künyesi Arapça kaynaklarda mev-

cutsa da yapılan iktibasların dışında bunlardan günümüze ulaşan olmamıştır. Bu eserlerin başlıcaları şunlardır: **1. Kitâb men lâ yaḥḍuruhü't-tabîb**. Pratik tıbbî bilgiler içeren ve iki makaleden oluşan eser tıp tarihinde örnek teşkil ettiğinden birçok hekim aynı başlığı taşıyan eserler kaleme almıştır. Bazı kaynaklar bunu *Tedbirü men lâ yaḥḍuruhü't-tabîb* şeklinde kaydetmektedir (İbnü'n-Nedîm, s. 350; Sezgin, III, 65). **2. Kitâbü'l-Mirretî's-sevdâ** (*Maqâle fi mâliḥulyâ*). Melankoliye dair iki makaleden ibarettir (Ebû Bekir er-Râzî, I, 74, 162; İbnü'n-Nedîm, s. 350; Sezgin, III, 65; *El²* [İng.], VIII, 588). **3. Kitâbü'l-Yerekân ve'l-mirâr** (*Maqâle fi'l-yerekân*) (İbnü'n-Nedîm, s. 350; Sezgin, III, 65; *El²* [İng.], VIII, 588). Yanlışlıkla Galen'e isnat edilmiştir (İbn Ebû Usaybia, s. 148). **4. Kitâbü'l-Tedbir**. Koruyucu hekimlikle ilgili eser iki makaleden oluşmaktadır (Ebû Bekir er-Râzî, I, 162, 163; XV, 211; XX, 169, 206; İbnü'n-Nedîm, s. 350; Sezgin, III, 66). **5. Kitâb Zâtü'l-cenb ve zâtü'r-ri'e** (Ebû Bekir er-Râzî, I, 191, 221, 222; İbnü'n-Nedîm, s. 350). **6. Tehzîlü's-semîn**. Diyete dair bu eserle İbnü'n-Nedîm'in verdiği listedeki *Kitâb Tenkişü'l-laḥm* aynı eser olabilir (Ebû Bekir er-Râzî, VI, 281, 287-288; IX, 96; X, 298, 330; İbnü'n-Nedîm, s. 350). **7. Kitâbü'l-Leben** (*Kitâb Şürbi'l-leben*) (Ebû Bekir er-Râzî, IV, 102, VI, 58; VII, 272-273). **8. Kitâb fi 'ilâcî'l-ḥumme-yât** (*Kitâbü'l-Ḥumma'r-rib'*) Sırtmanın tedavisiyle ilgili bir makaledir (Ebû Bekir er-Râzî, XV, 90; İbnü'n-Nedîm, s. 350). **9. Kitâbü'l-Emrâz elletî ta'rizü fi'l-mefâşıl** (*Kitâb Agrâzü'l-mefâşıl*) (Ebû Bekir er-Râzî, VII, 201; XI, 162, 180, 216-220, 270; İbnü'n-Nedîm, s. 350). **10. Kitâb 'İleli'l-külâ ve'l-mesâne** (*Vecce'u'l-külâ, Maqâle fi edviyeti'l-külâ ve'l-mesâne*) (Ebû Bekir er-Râzî, X, 42, 46, 54, 64; İbnü'n-Nedîm, s. 350; Rûfûs'un eserleriyle ilgili daha geniş bilgi için bk. Sezgin, III, 65-68).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Bekir er-Râzî, *el-Hâvî fi't-tıbb* (nşr. Muhammed Muhammed İsmâil), Beyrut 1421/2000, I, 47, 74, 162, 163, 191, 221, 222; IV, 102; VI, 58, 281, 287-288; VII, 201, 272-273; IX, 96; X, 42, 46, 54, 64, 298, 330; XI, 162, 180, 216-220, 270; XV, 90, 211; XX, 169, 206; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 350; İbn Fâtik, *Muhtârü'l-hikem ve meḥâsinü'l-kelîm* (nşr. Abdurrahman Bedevî), Beyrut 1980, s. 294; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-ulemâ*² (Lippert), s. 185; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ*², s. 148; Sezgin, GAS, III, 64-68; M. Ullmann, "Rufus al-Afisisi", *El²* (İng.), VIII, 588-589; "Rufus d'Ephèse", *Le grand Robert des noms propres*, Paris 1987, V, 2767.

 MAHMET KAYA